רבי יהושע היא דאמר משעת הנחתו אמר רבא אפילו תימא רבי אליעזר שאלה לחוד והזכרה לחוד: רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה כו': ורמינהו [א] עד מתי שואלין את הגשמים (א) ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' מאיר אומר עד שיעבור ניסן אמר רב חסדא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל להזכיר ביו"ט הראשון פסיק אמר עולא הא דרב חסדא קשיא [ב] [1] כחומץ לשינים וכעשן לעינים ומה במקום שאינו שואל מזכיר במקום ששואל אינו דין שיהא מזכיר אלא אמר עולא תרי תנאי אליבא דר' יהודה רב יוסף אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור שליח צבור ראשון היורד ביו"ט ראשון של פסח א"ל אביי שאלה ביו"ט מי איכא א"ל אין שואל מתורגמן וכי מתורגמן שואל דבר שאינו צריך לצבור אלא מחוורתא כדעולא רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח וכתחילתו כן סופו מה תחילתו מזכיר אע"פ שאינו שואל אף סופו מזכיר אע"פ שאינו שואל א"ל אביי בשלמא תחילתו מזכיר (ב) הזכרה נמי ריצוי שאלה היא אלא סופו מאי ריצוי שאלה איכא אלא מחוורתא כדעולא [ג] א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה א"ל ר' זירא לר' אסי ומי אמר רבי יוחנן הכי והתנן [ד] בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו [ה] וא"ר אלעזר [ו] [א] הלכה כרבן גמליאל א"ל [ז] גברא אגברא קא רמית איבעית אימא לא קשיא כאן לשאול כאן להזכיר והאמר ר' יוחנן במקום ששואל מזכיר ההוא להפסקה איתמר והאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר מתחיל לשאול פסק מלשאול פוסק מלהזכיר אלא לא קשיא [ח] הא לן הא להו מאי שנא לדידן דאית לן פירי בדברא לדידהו נמי אית להו עולי רגלים כי קא"ר יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים השתא דאתית להכי הא והא לדידהו ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש קיים [ט] כאן בזמן שאין בית המקדש קיים ואנן דאית לן תרי יומי היכי עבדינן אמר רב מתחיל במוספין ופוסק במנחה ערבית ושחרית וחוזר במוספין אמר להו שמואל פוקו ואמרו ליה לאבא אחר שעשיתו קודש תעשהו חול אלא אמר שמואל מתחיל במוספין ובמנחה ופוסק ערבית ושחרית וחוזר ומתחיל במוספין
רבא

[ט] הכי גרסינן **ואיכא דאמרי נימא ר' יהושע היא אפי' תימא רבי אליעזר כו'**. ולא גרסינן סברוה שאלה לחוד והזכרה לחוד דהא לא משתמע ממתני': **עד אימתי שואלין את הגשמים**. בסוף ימות הגשמים: **עד שיעבור הפסח**. דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר: **עד שילא ניסן**. וכדמפיק טעמא במתני': הכי גרסינן **אמר רב חסדא כאן לשאול כאן להזכיר מישאל שאיל ואזיל והזכרה ביו"ט ראשון פוסק**. לשאול שואל והולך עד שיעבור הפסח כדקתני עד מתי שואלין כו' להזכיר אינו מזכיר אלא בתפלת יוצר של יו"ט ראשון: **במקום שאינו שואל**. ביו"ט האחרון של חג שאינו מתפלל תפלתו תפלת חול דאין שאלה אלא בברכת השנים: **מזכיר**. גבורות גשמים כדאמר רבי יהודה האחרון מזכיר: **במקום שהוא שואל**. בחולו של מועד של פסח: **תרי תנאי**. חד אמר עד שיעבור הפסח שואלין כל שכן שמזכירין וחד אמר שאלה עד הפסח והזכרה שיכול להזכיר ביו"ט מזכיר ביו"ט הראשון של פסח בתפלת יוצר ובמוספין פוסק: **רב יוסף אמר**. האי דקתני עד אימתי שואלין עד שיעבור כו' ה"ק עד שיעבור שליח צבור כו' והיינו כאידך רבי יהודה דמתני' דאמר הראשון מזכיר האחרון אינו מזכיר: **שאלה ביו"ט מי איכא**. וכי מתפלל הוא תפלת חול שאתה אומר עד שיעבור הפסח דהיינו (ג) זמן שליח צבור של תפלת יו"ט הראשון של פסח: **אמר ליה אין שאלה דמתורגמן**. בדרשה שהוא דורש אומר ברכת שאלה לבדה: **דבר שאינו צריך לצבור**. דכיון דזמן הפסקה הוא לאו אורח ארעא למישאל בצבור דבר שאינו צריך: **עד שיעבור זמן שחיטת פסח**. (ד) חצות יום דארבעה עשר עד שיעבור חצות דהיינו כל תפלת יוצר. ואשמעינן ר' יהודה דבמנחה דערבי פסחים אע"ג דמצלינן תפלת חול מפסיקינן ולא יאמר ותן טל ומטר ואע"ג דמדכרינן עד למחר במוספין פוסק השאלה בתפלת מנחה של ערב יו"ט הראשון והזכרה שיכול להזכיר ביום טוב מזכיר עד תפלת מוסף של יום טוב הראשון: **כתחילתו**. שהוא מזכיר תחלה ביום טוב אחרון של חג ואינו שואל עד לאחר החג (ה) כך בסופו אינו שואל במנחה ערב יו"ט הראשון ומזכיר עד מוסף של יו"ט ראשון והכא ליכא למיפרך שאלה ביו"ט מי איכא: **דהזכרה נמי צורך שאלה היא**. שמרצה תחלה לפי שא"א לו לשאול ביו"ט וכיון דאיכא שאלה אבתריה מזכיר הוא לרצויי בעלמא: **אבל סופו**. למה הוא מזכיר הואיל ואינו צריך לשאול מכאן ואילך הא כיון דלפסקת מלמשאל גלית אדעתך דלא ניחא לך בהו ואמאי מזכיר: **הלכה כרבי יהודה**. דאמר העובר לפני התיבה וכו': **מי אמר רבי יוחנן הכי**. דהלכה כרבי יהודה דמזכיר ביו"ט האחרון: **בשלשה במרחשון**. הכי קים להו דהוה זמן גשמים כו': **הלכה כרבן גמליאל**. דאינו שואל עד שבעה במרחשון. וקא ס"ד דבמקום שהוא שואל מזכיר עד דמשני לקמן: **כאן לשאול**. בשבעה במרחשון: **כאן להזכיר**. מיו"ט האחרון ור' יוחנן אית ליה דרבי אלעזר: **והא א"ר יוחנן במקום ששואל מזכיר**. (ו) במקום שאינו שואל אינו מזכיר והיכי א"ר יוחנן דהלכה כר' יהודה שמזכיר ביו"ט האחרון הא ליכא שאלה דאין אומר ברכת השנים ביו"ט: **להפסקה איתמר**. דכשהוא מפסיק לשאלה בערב הפסח פוסק נמי להזכרה דהכי משמע במקום ששואל מזכיר: **והא תרוייהו איתמר**. התחלה והפסקה: **יתחיל לשאול**. דהיינו בחול שיכול לשאול: **פסק מלשאול**. בערב הפסח פוסק מלהזכיר. אלמא לא סבירא ליה כרבי יהודה והיכי אמר הלכה כמותו: **הא לן והא להו**. לבני בבל שיש לנו תבואה ופירות בשדה כל תשרי אין מזכירין עד שבעה במרחשון ושם שואלים כדאמר רבי יוחנן מתחיל להזכיר מתחיל לשאול: **והא להו**. לבני ארץ ישראל דקוצרין בניסן ואוספין בתשרי מזכירין בי"ט האחרון כרבי יהודה דאמר רב אסי הלכה כמותו: **בדברא**. מדבר כלומר בשדות: **אית להו עולי רגלים**. ואם ירדו להן גשמים קשה להן בחזירתן: **אלא כי א"ר יוחנן**. הלכה כר' יהודה דמזכיר מיו"ט האחרון כו' בזמן שאין בהמ"ק קיים וליכא עולי רגלים מזכיר: **כאן בזמן שבית המקדש קיים**. דאיכא עולי רגלים אינו מזכיר עד ז' במרחשון: **אנן דאית לן תרי יומי**. שני ימים טובים אחרונים שמיני ספק שביעי ותשיעי ספק שמיני לרבי יהודה דאמר מיו"ט האחרון באיזה מהן מזכיר: **מתחיל במוסף**. של שמיני ספק שביעי דשמא יו"ט האחרון הוא: **ופוסק במנחה**. שמא שביעי חול הוא ואין זמן הזכרה עד מוסף של מחר: **ופוסק נמי בערבית ושחרית**. של תשיעי ספק שמיני: **לאבא**. חברי: **לאחר שעשיתו קודש**. לשמיני ספק שביעי שהזכרת בו גבורות גשמים כרבי יהודה מיו"ט האחרון: **תעשהו חול**. בתמיה. שמפסיק במנחה של אותו היום: **ופוסק ערבית ושחרית**. דלאו היינו תפלה של אותו היום:
רבא

ואמר ר' אלעזר הלכה כר"ג דאמר דאין שואלין עד שבעה וכו'. פירוש ואת אמרת הלכה כר' יהודה בהא דקאמר במתני' רבי יהודה אומר העובר לפני התיבה בי"ט האחרון של חג האחרון מזכיר והראשון אינו מזכיר ומדמינן לעיל שאלה להזכרה דפריך ורמינהו עד מתי שואלין את הגשמים עד שיעבור וכו' ומשני גברא אגברא וכו': **והא אמר רבי יוחנן במקום ששואלין הגשמים מזכיר**. ומשני ההוא להפסקה פי' דבמקום שמפסיק מלשאול מפסיק מלהזכיר אבל מתחיל קודם להזכיר וטעמא הוי דהזכרה הוה ריצוי שאלה ומש"ה ליכא חששא אם מזכיר קודם: **הא לן**. פירוש לבני בבל (ז) [א] עד לאחר שבעה במרחשון דאית להו פירי בדברא ובארץ ליכא חששא דהא יכולים פירותיהן להיות יבשים בלא הולכה למדבר: **והא להו**. כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול:
רבא

עין משפט
נר מצוה

יא א מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

רבינו חננאל

פיסקא. ר' יהודה אומר העובר לפני התיבה. ורמינן עלה, עד מתי שואלין את הגשמים, ר' יהודה אומר עד שיעבר הפסח. ומשני רב חסדא, פוסק מלהזכיר מיום הראשון של פסח ושואל עד שיעבר הפסח. וזהו כחומץ לשינים (וכעשן) שמקהה לשינים, [וכעשן לעינים]. ומשני עולא תרי תנאי ואליבא דר' יהודה. **[רב יוסף אמר כו']**. ואקשינן ושאלה ביום טוב מי איכא, ופריק אין לשאול מתורגמן. ומדלא דחי לה ואמר מי איכא תורגמן בצלותא, שמעינן מינה דבי דינא הוו מוקמי מתורגמן לישאל מילתא דהוה צריכא להו, לפיכך אמר איפשר לההוא לשאל בערבית ושחרית של יום טוב, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן טל ומטר על פני האדמה. **רבה אמר מאי עד שיעבור הפסח עד שיעבור זמן שחיטת הפסח.** פי' שואלין את הגשמים עד ערב הפסח זמן שחיטת הפסח ופוסק, ומזכיר במנחה, ואע"פ שפוסק מלישאל עדיין מזכיר לילי חמשה עשר ושחרית ביום טוב ופוסק, נמצא מזכיר מאחרי שפסק מלשאל בתחילתו, מה תחילתו מזכיר אעפ"י שאינו [שואל], כן בסוף. ודחה לה אביי, בשלמא תחילתו מזכיר כי הוא ריצוי לשאלה, כלומר להבא עוד צריך לשאל, אלא סופא הזכרה בלא שאלה למה כו', אלא מחוורתא כדעולא, דאמרי' תרי תנאי אליבא דר' יהודה. **א"ר אסי א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה.** דקתני העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג האחרון מזכיר. פירוש שליח ציבור המתפלל מוסף הוא מזכיר מוריד הגשם, ומזכיר והולך עד יום טוב הראשון של פסח בתפלת שחרית, [ו]אחר כך (ו)פוסק. ואקשינן, איני דהילכתא כר' יהודה, והאמר ר' אלעזר הילכתא כרבן גמליאל דתני בשבעה במרחשוון שואלין את הגשמים. ושנינן, רבי אליעזר קא רמית אר' יוחנן. איבעי תימא הלכה כר' יהודה מלהזכיר, כלומר מזכירין מיום טוב (הראשון) [האחרון] של (פסח) [חג], והילכתא כרבן גמליאל לשאל, שאין שואלין את הגשמים ואין אומרים ותן טל ומטר אלא בשבעה במרחשוון. **ונדחת זו**, דהא בהדיא לית ליה לר' יוחנן הפסקה בין הזכרה לשאלה, דאמר ר' יוחנן התחיל להזכיר ישאל פסק מלשאל יפסוק למלהזכיר. **אלא לא קשיא**, הא דר' יוחנן לבני ארץ ישראל, והא דאמר רבי אלעזר עד שבעה במרחשוון לבני בבל, משום דאית להו פירא בדברא והמטר מפסידם. ואקשינן בני ארץ ישראל נמי יש להם עולי רגלים, ואם ישאלו מיום טוב (הראשון) [האחרון] של [חג] וירד המטר נמצא המטר מעכבן בחזירתן. ואוקימנא בזמן הזה דליכא בית המקדש.

מסורת הש"ס

א) לקמן ה., ב) [קידושין מה:], ג) גי' הרא"ש א"ר יוסי בר חנינא הלכה כו', ד) [לקמן י. וש"נ], ה) [שם] ו) [עי' תוספות יומא יג. ד"ה הלכה], ז) [ב"ק מג: סנהדרין כה. ל: חולין נב:], ח) ברכות ה: מד. שבת ע: סוכה לו. מח. יומא כח: ביצה ה. יד: קידושין כט: [ב"מ קז. ב"ב קמז.], ט) [שייך לע"א],

תורה אור השלם

1. כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו: משלי י כו

הגהות הב"ח

(א) גמרא ורמינהו עד אימתי שואלין וכו' ר"מ אומר עד שיצא ניסן: (ב) שם בשלמא תחלתו מזכיר דהזכרה נמי ריצוי: (ג) רש"י ד"ה שאלה כו' שיעבור הפסח דהיינו עד שיעבור זמן תפלת שליח צבור: (ד) ד"ה עד שיעבור זמן שחיטת פסח עד שיעבור חצות יום די"ד דהיינו כל זמן תפלת יוצר כו' עד למחר במוספין ל"א פוסק השאלה בתפלת ערבית של ערב יו"ט: (ה) ד"ה כתחילתו כו' לאחר החג הס"ד ואח"כ מה"ד כך בסופו אינו שואל בלילי יו"ט: (ו) ד"ה והא אמר כו' מזכיר הא במקום: (ז) תום' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין מזכירין עד שבעה במרחשון דאית להו פירי בדברא כי המתחיל להזכיר יתחיל לשאול והא להו פי' לבני א"י ליכא חששא דהא יכולים כו' כצ"ל וד"ה והא להו נמחק:

גליון הש"ס

גמ' כאן בזמן שאין בית המקדש קיים. עי' יומא דף יג ע"א תוס' ד"ה הלכה:

הגהות הגר"א

[א] תוס' ד"ה הא לן פי' לבני בבל אין שואלין עד שבעה. כצ"ל (ועמ"ש רבינו בא"ח ריש סימן קי"ז):

רבינו גרשום

אמר רבא [אפילו תימא] ר' אליעזר היא. דאמר הזכרה ביו"ט הראשון, ולא מצי למישאל ביה שהרי אין מתפלל אתה חונן. **דראשון מזכיר.** וה"ה שואל. **ר"י אמר עד שיעבור הפסח.** והיכי אמר במתני' שאינו שואל אלא עד יום ראשון של פסח. **כאן לשאול כאן להזכיר.** הא דאמר ר' יהודה במתניתין הראשון מזכיר ביו"ט ראשון של פסח, היינו להזכיר, אבל לשאול יכול לשאל עד שיעבור הפסח. **במקום שאינו שואל מזכיר.** שהרי מתחיל להזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה. מקום שהוא שואל, דקאמרת דשואל עד שיעבור הפסח, על אחת כמה וכמה שיזכיר, (ומתרץ) [והיכי תריץ] רב חסדא דרבי יהודה קאמר שאינו מזכיר אלא עד יום ראשון של פסח (וה"ה לשאלה). **[אלא אמר עולא.** הא] דפרכת האמר ר' יהודה ששואל עד שיעבור הפסח, תרי תנאי ואליבא דר"י. **עד שיעבור ש"ץ ראשון של יו"ט ראשון.** היינו נמי כדאמר ר' יהודה במתניתין, הראשון [מזכיר האחרון] אינו מזכיר, וה"ה לשאלה. **שאלה ביו"ט מי איכא.** דקאמרת דקאמר ר' יהודה ביו"ט ראשון שואל, והא אינו מתפלל אתה חונן, והיאך אמר שאלה בברכת השנים. **שואל במתורגמן.** המתורגמן המתרגם דרשה ביו"ט של פסח אומר שאלה בדרשה. **דבר שאינו צריך לצבור.** כלומר שאין הצבור שואלין בתפלתן, היאך ישאל המתורגמן. **אלא [מחוורתא] כדעולא.** דלא תריץ ליה עד שיעבור ש"ץ, אלא לאחר הפסח ממש. **עד שיעבור זמן שחיטת פסח.** דהיינו י"ד, אבל ביו"ט ראשון אינו שואל, והאי דקאמר ר' יהודה במתניתין עד יו"ט הראשון, היינו להזכרה ולא לשאלה. **מה תחלתו מזכיר אע"פ שאינו שואל.** שמזכיר בחג ואינו שואל עד ששים בתקופה. **אף סופו מזכיר.** עד יום ראשון, ואינו שואל אלא עד י"ד. **דהזכרה נמי ריצוי** שאלה היא. כלומר, להכי מזכיר בחג הואיל ועתיד לשאול בששים בתקופה שלפניו. **מאי ריצוי שאלה איכא.** והא א) עדיין הוא עתיד לשאול, אלא מכיון שפסק מלשאול שוב אינו מזכיר. אלא כדעולא דתריץ עד שיעבור הפסח ממש, והא דא"ר יהודה במתני' עד יום ראשון של פסח, ב) היינו להזכרה ולא לשאלה. **הלכה כר' יהודה.** דאמר מזכיר ביום אחרון של חג, וה"ה לשאלה. **כאן לשאול כאן להזכיר.** הא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה היינו להזכרה, שמתחיל להזכיר בחג, והא דאמר ר' אלעזר הלכה כר"ג היינו לשאלה. **והאמר ר' יוחנן במקום שהוא שואל מזכיר.** אלמא הא דאמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה היינו בין לשאול בין להזכיר, דכי הדדי נינהו, וקשיא הלכתא אהלכתא. **ההוא להפסקה.** כלומר, הא דאמר מקום שהוא שואל הוא מזכיר היינו להפסקה, כלומר, שפוסק מלשאול ומלהזכיר ביום ראשון של פסח, אבל להתחלה מתחיל בחג ושואל בשבעה במרחשון. **הא לן והא להו.** הא דאמר הלכה כר"ג דאינו שואל עד שבעה במרחשון היינו להו, לבני בבל דאית להו פירי בדברא ואין צריכין לגשמים עד ז' במרחשון, והא דאמר הלכה כר' יהודה דבחג מזכיר ושואל, לן בא"י דלית לן פירי בדברא. **אית להו עולי רגלים.** ואם יורדין גשמים בג' ג) אינן יכולין לחזור מפני הגשמים. **כי קאמר ר' יוחנן.** הלכה כר' יהודה דשואל ומזכיר בחג, בזמן שאין בית המקדש קיים דליכא עולי רגלים, והא בזמן שביהמ"ק קיים, ובז' במרחשון כבר חזרו. **ואנו דאית לן תרי יומי.** [שמיני] ואחרון של חג, היכי עבדינן, הא אחד מהן חול הוא, ובאיזה יום יתחיל לשאול. **מתחיל במוספין.** של יום ראשון מימים האחרונים, ופוסק במנחה דשמא חול הוא, וערבית ושחרית מיום האחרון לגמרי. **לאחר שעשיתו קדש.** ששאלת במוסף, אלמא דקדש הוא, תעשהו חול, שאין אתה מזכיר במנחה. **ופוסק ערבית.** שהרי היא הכנסה דיום אחרון, ושחרית, ושואל במוסף כמו שעשה אתמול, דקדש הוא, ואמר דאחרון שואל.

א) נראה דצ"ל והא תו אינו עתיד לשאול וכו'. ב) הדבר תמוה דהא תי' זה כבר דחי הגמ' לעיל ועולא הא מתרץ דתרי תנאי אליבא דר"י וצ"ע. ג) אולי צ"ל בג' במר חשון או דצ"ל בחג אינן יכולין לחזור וכו'.

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק וכן אמר רב ששת כיון שהתחיל שוב אינו פוסק ואף רב הדר ביה דאמר רב חננאל אמר רב מונה עשרים ואחד יום כדרך שמונה עשרה ימים מר"ה עד יוה"כ [א] ומתחיל וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק [ב] והלכתא כיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **מתני'** א) עד מתי שואלין את הגשמים ר' יהודה אומר עד שיעבור הפסח ר' ב) מאיר אומר עד שיצא ניסן שנאמר [1] ויורד לכם גשם יורה ומלקוש בראשון: **גמ'** א"ל רב נחמן לר' יצחק יורה בניסן (א) יורה במרחשון הוא ג) (דתנן) ד) יורה במרחשון ומלקוש בניסן א"ל הכי אמר רבי יוחנן בימי יואל בן פתואל נתקיים מקרא זה דכתיב ביה [2] יתר הגזם אכל הארבה וגו' אותה שנה יצא אדר ולא ירדו גשמים ירדה להם רביעה ראשונה באחד בניסן אמר להם נביא לישראל צאו וזרעו אמרו לו מי שיש לו קב חטים או קבים שעורין יאכלנו ויחיה או יזרענו וימות אמר להם אעפ"כ צאו וזרעו נעשה להם נס ונתגלה להם מה שבכתלין ומה שבחורי נמלים יצאו וזרעו שני ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה שניה בחמשה בניסן הקריבו עומר בששה עשר בניסן נמצאת תבואה הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום נמצא עומר הקרב מתבואה של ששה חדשים קרב מתבואה של אחד עשר יום ועל אותו הדור הוא אומר [3] הזורעים בדמעה ברנה יקצרו הלך ילך ובכה נושא משך הזרע וגו' מאי הלוך ילך ובכה נושא משך וגו' א"ר יהודה שור כשהוא חורש הולך ובוכה ובחזירתו אוכל חזיז מן התלם וזהו בא יבא ברנה מאי נושא אלומותיו א"ר חסדא ואמרי לה במתניתא תנא קנה זרת שיבולת זרתים א"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [4] כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים בהנך שבע שנים מאי אכול א"ל הכי אמר רבי יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שניה אכלו מה שבשדות שלישית בשר בהמה טהורה רביעית בשר בהמה טמאה חמישית בשר שקצים ורמשים ששית בשר בניהם ובנותיהם שביעית בשר זרועותיהם לקיים מה שנאמר [5] איש בשר זרועו יאכלו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [6] בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש לא אבוא בעיר א"ל הכי א"ר יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה ומי איכא ירושלים למעלה אין דכתיב [7] ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו וא"ל רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב [8] ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא א"ל הכי א"ר יוחנן אחת היא שמבערת רשעים בגיהנם מאי היא ע"ז כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא וכתיב התם [9] הבל המה מעשה תעתועים וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד [10] כי שתים רעות עשה עמי תרתין הוא דהוו ה) עשרין וארבע שביקא להו א"ל הכי א"ר יוחנן אחת שהיא

שקולה

רבא אמר כיון שהתחיל. בשמיני ספק שביעי שוב אינו פוסק: **הדר ביה.** ממאי דאמר פוסק: **מונה כ"א יום.** מראש השנה עד שמיני ספק שביעי של חג כדרך שמונה מר"ה עד יוה"כ י' ימים שמתחיל למנות מיום ראשון של ר"ה ומזכיר מכאן ואילך וזהו שמזכיר בשמיני ספק שביעי שהוא כ"ב שוב אינו פוסק. והא ו) דמתחילין אנו למנות מיום א' דהא דאנו עושין ב' ימים לאו משום ספק דשמא עיברו לאלול דהא אנן בקיאינן בקביעא דירחא אלא משום דמנהג אבותינו בידינו. ל"א מונה כ"א יום כדרך שמונה כו' כלומר אם עיברו אלול לא יחשוב מיום ראשון של ר"ה כ"א יום שאם כן לא ימלאו בידו אלא כ' וכלים (ב) ביום טוב שביעי יום נטילת ערבה אלא מיום שמתחילין למנות עשרה ימים לעשות בעשירי יוה"כ יתחיל למנות באלו שבכך לא יטעה שיום הכפורים יום אחד לבד וידע מהיכן התחילו למנות לו וביום שכלין כ"א (ג) דהיינו ביום טוב אחרון מתחיל להזכיר וכיון שהתחיל שוב אינו פוסק: **א"ל רב נחמן לרב יצחק יורה בניסן הוא.** דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון בתמיה: **והא במרחשון הוא.** כדתניא לקמן ובספרי ז) הוא: יורה ומלקוש מפרש לקמן ח): **אמר ליה.** ודאי במרחשון הוא ומקרא זה בימי יואל בן פתואל נתקיים שיורה ומלקוש היה בראשון ע"י נס שהיה רעב שבע שנים דכתיב ט) כי קרא ה' לרעב וגם בא אל הארץ שבע שנים וכתיב יתר הגזם אכל הארבה וגו': הכי גרסינן **יצא אדר ולא ירדו גשמים.** ולא זרעו. רוב אדר לא גרסינן: **רביעה ראשונה.** התחלת גשמים. ולקמן (דף ו:) מפרש רביעה שמרביע את הארץ: **או יזרענו וימות.** ברעב קודם שתגדל התבואה החדשה שלא יהיה לו מה יאכל: **נעשה להם נס כו'.** והיינו דכתיב ושלמתי לכם את השנים אשר אכל הארבה וגו' י): **נתגלה להם תבואה שבחורי נמלים ומה שבכתלים.** שאגרו העכברים: **יצאו וזרעו.** (ד) וזרעו מה שבידם: **שני.** בניסן ושלישי ורביעי ומה שמצאו אכלו ולאחר שזרעו ירדו להם גשמים בה' בניסן והקריבו עומר בט"ז בניסן מאותה תבואה חדשה: **הגדילה בששה חדשים.** מתשרי ועד ניסן: **בי"א יום.** מחמשה בניסן עד ט"ז בו: **הזורעים בדמעה ברנה יקצורו.** שלא היה להן מה לאכול: **מאי הלך ילך ובכה.** אם לבני אדם כבר נאמר הזורעים בדמעה ברנה יקצורו אלא על השור הכתוב אומר: **בהליכתו.** לחרוש התלם: **ובחזירתו אוכל חזיז.** שחת מן התלם שזרעו בהליכתן שכשהוא זורע מיד מתחלת ליגדל: **מאי בא יבוא ברנה נושא אלומותיו.** אם מפני התבואה שיש להם לאכול הרי כבר אמור ברנה יקצורו: **שבולת זרתים.** זהו נס גדול מה שאין כן דרך כל תבואה שהקנה פי שלשה וארבעה בשבולת: **כי קרא ה' לרעב.** בימי יהורם בן אחאב נאמר: **מה שבשדות.** ספיחים ומה שנשתייר בשדות: **אכלו בשר בניהם.** מקלתם: **משום דבקרבך קדוש.** כ) שאתה מטיב מעשיך לא יבא הקב"ה בעיר: **לא אבא בירושלים כו'.** והכי קאמר עד שיהא בקרבך קדוש למטה דהיינו ירושלים לא אבוא בעיר שלמעלה: **ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו.** ירושלים שלמטה תהא בנויה כעיר שחוברה לה שהיא כיוצא בה חבירתה ודוגמתה. מכלל דאיכא ירושלים אחריתי והיכן אם לא למעלה: **ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא.** אי לאו גזרה שוה היה משמע אטומים כעץ לקבל מוסר ולשוא היו לוקין: **באחת.** עבירה שהן עושין יתבערו הכסילים רשעים: **עשרים ל) וארבעה שביקא להו.** בתמיה. בפרשת התשפוט (יחזקאל כב) כ"ד עבירות שעברו. ל"א שעברו על כ"ד ספרים:

שקולה

רבא אמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. כלומר כיון שהתחיל ביום ראשון של (ה) אחרונים שוב אינו פוסק וכן הפסק: **יורה** במרחשון הוא. פי' אקרא דכתיב ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון פריך [א] דמתני' אפשר לתרץ דאמלקוש קסמיך אבל ביורה מודה דבמרחשון: **ובחזירתו** אוכל חזיז מן התלם וכו'. וקשיא הא דקאמר לעיל נמצא הגדילה בששה חדשים גדילה באחד עשר יום הוה ליה למימר גדילה בתליסר מ) ובי"ד יומי שהרי מיד מתחלת ליגדל ושמא י"ל דלכל המאוחרת שנזרעה בשלישית קאמר נמצא גדילה בי"א יום וצ"ע: **לא** אבוא בעיר. פירוש בעיר ר"ל בעיר ממש וי"מ פשטיה דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בשנאה ועיר הוי ל' שנאה כמו ומלאו פני תבל ערים (ישעיה יד) [ב]:

ומי

עין משפט נר מצוה

יב א ב מיי' פ"ב מהל' תפלה הל' טו טוש"ע א"ח סימן קיד סעיף א:

מוסף רש"י

עד מתי שואלין את הגשמים. בסוף ימות הגשמים, **עד שיעבור הפסח.** דאמרינן כל חולו של מועד ותן טל ומטר (לעיל ד:).

מוסף תום'

א. [ד]מורה במ"ם כמו יורה ביו"ד. רד"ק יואל ב כג.

ב. [ו]כמו (שמואל א כח טז) ויהי ערך. רש"י הושע יא ט. [א"נ] בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר אחרת, כבר הבטחתי להשרות שכינתי בקרבך בירושלים ולא אשרה אותה עוד על עיר אחרת. שם.

רבינו חננאל

ושקלי', ואסקוה [מונה] כ"א יום מראש השנה ועד יום טוב האחרון של חג, (ומתחיל להזכיר ביום טוב האחרון), כדרך שמונה עשרה ימים מראש השנה ועד יום הכיפורים והעשירי הוא יום הכפורים, ומתחיל להזכיר, וכיון שמתחיל שוב אינו פוסק, וכן הלכה. **מתני'** עד מתי שואלין את הגשמים כו'. א) הא אסיק' לשמעתא כי שליח ציבור היורד לפני התיבה ביום טוב הראשון של פסח מזכיר מוריד הגשם ופוסק מלהזכיר, והיורד במוסף אינו מזכיר. ב) כיון שא"ר מאיר עד שיצא ניסן שנא' ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון, ואקשינן והא מורה במרחשון הוא ומלקוש בניסן. ושנינן בימי יואל בן פתואל ג) (ש"מ) [נאמר] מורה בניסן, שיצא אדר ולא ירדו גשמים, יר[ד]ה רביעה ראשונ[ה] באחד בניסן, אמר להם הנביא צאו וזרעו, נעשה להן נס ונתגלה להם החטים שאוגרין הנמלין בחורין ובכתלים ולקחו אותן וזרעו. ירדה להן רביעה שנייה בחמשה בניסן, וצמחו זרעים והקריבו העומר בי"ו בניסן. נמצאת תבואה [ה]גדילה בו' חדשים [גדילה] בי"א יום, על אותו דור נאמר הזורעים בדמעה ברינה יקצורו, השור שהיה בהליכתו הולך כמו בוכה, בחזירתו היה אוכל חזיז. בא יבא ברינה [נושא] אלומותיו, קנה זרת שבולת שתים. א' ליה **רב נחמן לר' יצחק הא דכתיב כי קרא ה'** לרעב וגו' אותן שבע שנים מאי אכול. א' ליה הכי א"ר יוחנן שנה ראשונה אכלו מה שבבתים שנייה אכלו מה שבשדות כו'. **ותוב** בעא מיניה, בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר. א' ליה, הקב"ה הבטיח לישראל שאינו בא בירושלם של מעלה עד שיבנה להם ירושלם של מטה וישרה שכינתו הקדושה בקרבם. **ותוב** בעא מיניה מאי דכת' ובאחת יבערו ויכסלו וגו'. אמר ליה אחת היא שמבערת הרשעים לגיהנם, ומאי ניהי עבודה זרה. **ותוב** בעא מיניה מאי דכת' כי שתים רעות עשה עמי וגו', תרתי בלחוד הוא דעבוד כ"ב שביקא להו. יש מי שמפרש כי יש עבירה הכתובה בכ"ד ספרים, כלומר במקרא, (שלו) [כולן] שלא עשו אותה. ומנין כ"ד, שתים רעות וכ"ב דמתמה, (שמפרש וכי יש עבירה הכתובה בכ"ד) כלומר, וכי הניחו בכ"ב ספרים [הנותרים] עבירה הכתובה בהם שלא עשו אותה. (ואנו קבלנו מרבותינו, כי אילו הן כ"ד [חטאות] הסת[ו]מות בכאן הם המפו[ר]שים בתלמוד ארץ ישראל פרק אילו שאין להם חלק) ד) יש מן החכמים המפו[ר]שים שהיו אומרים כ"ד רעות אילו הן הנזכרות בהאי קרא, אותי עזבו מקור מים חיים, לחצוב להם, עזבך את ה' אלהיך, רעתך, ומשובותיך, ולא פחדתי אליך, לא אעבור, צועה, זונה, נהפכת, נכתם עונך, לא נטמאתי, דרכך בגיא, אהבתי זרים, ואחריהם אלך, הובישו הם, [המה] מלכיהם, שריהם כהניהם, ונביאיהם, אומרים לעץ אבי אתה, לאבן את ילדתנו, כי פנו אלי עורף, מספר עריך היו אלהיך. אלו כ"ד רעות.

[ואנו קבלנו מרבותינו כי אילו הן כ"ד [חטאות] הסת[ו]מות בכאן הם המפו[ר]שים בתלמוד ארץ ישראל בפרק אלו שאין להם חלק], אמר ר' יוחנן לא גלו ישראל עד שנעשו כ"ד כתות של מינים, שנאמר בן אדם שולח אני אותך וגו', אל הגוי המורד לא נאמר אלא הגוים המורדים. ומצאנו במדרש חזית, א"ר יוחנן כ"ד חטאות הוכיח יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפוט את עיר הדמים, אלו הן, עיר שופכת דם, ועשתה גלולים, טמאת השם, רבת המהומה, איש לזרועו היו בך למען שפוך דם, ה) אב ואם הקלו בך, לגר עשו בעושק בתוכך, יתום ואלמנה הונו בך, קדשי בזית, ואת שבתותי חללת, אנשי רכיל היו בך, ואל ההרים (היו) [אכלו] בך, זמה עשו בתוכך, ערות אב גלה בך, טמאת הנדה (ענה) [ענו] בך, ואיש את אשת רעהו עשה תועבה, ואיש את כלתו טמא בזמה, ואיש את אחותו בת אביו ענה בך, שוחד לקחו בך, נשך ותרבית לקחת, ותבצע[י] רעיך בעשק, ואותי שכחת נאם ה'. ועל כולם לא חתם אלא על הגזל, והנה הכיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך. היעמוד לבך אם תחזקנה ידיך לימים אשר אני עושה אותך אני ה' דברתי ועשיתי. והפיצותי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתימותי טומאתך ממך. ונחלת בך לעיני (ה)גוים וידעת כי אני ה'. א' **ליה הכי אמר ר' יוחנן.** עבירה אחת שיש בה שתי רעות, ומאי ניהו ע"ז, שנאמר כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו, והלכו אל הגלולים, כי עברו איי כתיים גו', עד ועמי המיר כבודו בלא יועיל.

מסורת הש"ס

א) לעיל ד:, ב) [גי' רי"ף ורא"ש יוסי], ג) [צ"ל דתניא], ד) [לקמן ו.], ה) ס"א ותרתי [וכן גירסת הערוך עשרין ותרתי וכו' בערך עשר ע"ש שהאריך בפירוש הזה למחשב כולהון], ו) והא וכו' ל"א ליתא בס"א, ז) [פרשת עקב], ח) [דף ו.], ט) [מ"ב ח], י) [יואל ב], כ) בתמיה משום דבקרבך קדוש דהיינו שאתה כו' גירסת רש"א, ל) [ס"א ושתים], מ) גי' רש"א ובי"ב,

תורה אור השלם

1. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: יואל ב כג
2. יֶתֶר הַגָּזָם אָכַל הָאַרְבֶּה וְיֶתֶר הָאַרְבֶּה אָכַל הַיָּלֶק וְיֶתֶר הַיֶּלֶק אָכַל הֶחָסִיל: יואל א ד
3. הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ: תהלים קכו ה
4. וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי קָרָא יְיָ לָרָעָב וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים: מלכים ב ח א
5. וַיִּגְזֹר עַל יָמִין וְרָעֵב וַיֹּאכַל עַל שְׂמֹאול וְלֹא שָׂבֵעוּ אִישׁ בְּשַׂר זְרֹעוֹ יֹאכֵלוּ: ישעיהו ט יט
6. לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרָיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: הושע יא ט
7. יְרוּשָׁלַ͏ִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה לָּהּ יַחְדָּו: תהלים קכב ג
8. וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא: ירמיהו י ח
9. הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ: ירמיהו י טו
10. כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: ירמיהו ב יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' יורה בניסן הוא יורה במרחשון הוא: (ב) רש"י ד"ה מונה כו' אלא כ' וכלים ביום שביעי יום כו' כצ"ל ותיבת טוב נמחק: (ג) בא"ד דהיינו ביו"ט אחרון. נ"ב כלומר עד ליל יו"ט ולא ליל יו"ט בכלל: (ד) ד"ה יצאו וזרעו מה שבידם שני כצ"ל והד"א ותיבת וזרעו נמחק: (ה) תום' ד"ה רבא כו' ביום ראשון של שני ימים אחרונים שוב:

רבינו גרשום

כיון שהתחיל. לשאול במוסף דיום ראשון שוב אינו פוסק, אלא שואל במנחה (בשחרית ובערבית) [בערבית ובשחרית] ומוסף וכו'. **ואף רב הדר ביה.** ואמר כיון שהתחיל שוב אינו פוסק. **מונה כ"א.** בתשרי, דהיינו ראשון של אחרון, ויתחיל לשאול ושוב אינו פוסק, כדרך שמונה מר"ה ועד יוה"כ. **יורה ומלקוש בראשון.** האי ראשון היינו ניסן. **בימי יואל נתקיים מקרא הזה.** יורה בראשון, ולעולם יורה במרחשון הוא. **שני ושלישי ורביעי.** בניסן, נמצא תבואה שרגילה להתגדל בו' חדשים גדילה בי"א יום, מרביעי דניסן עד יום י"ו בו שמקריבין בו העומר. **כשהשור** הולך לזרוע בוכה, שרעב. **מהו אלומותיו.** דמשמע תרי, דקנה זרת ושיבולת שתי זרתות. **אמר הקב"ה לא אכנס בירושלים של מעלה.** דהכי משמע, עד שבקרבך קדוש שיבנה ירושלים למטה, לא אכנס לירושלים של מעלה. **יחדיו.** משמע תרי ירושלים. **ומנלן** דהאי אחת משמע ע"ז, כתיב הכא מוסר הבלים עץ הוא. **עשרים וארבעה שביקא להו.** כלומר, והלא עברו על עשרים וארבעה ספרים. ע"א, עשרים ושש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט התשפט.

א) נראה דר"ל דאסיקנא לעיל דאין הלכה כר"י דהך מתני' רק כאידך דר"י דש"ץ היורד וכו'. ב) נראה דל"ל ר"מ אומר עד שיצא וכו'. ג) אולי צ"ל בימי יואל בן פתואל ירד מורה בניסן. ד) כאן צ"ל מ"ש למטה לא גלו ישראל וכו'. ה) אב ואם נחשבים לב' וכן יתום ואלמנה כ"ה בערוך.

שקולה כשתים ומאי ניהו ע"ז דכתיב [1]כי שתים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשברים וכתיב בהו [2]כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וגו' ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלא יועיל תנא כותיים עובדים לאש וקדריים עובדין למים ואע"פ שיודעים שהמים מכבין את האש לא המירו אלהיהם ועמי המיר (א)כבודי בלא יועיל וא"ל רב נחמן לר' יצחק מ"ד [3]ויהי כאשר זקן שמואל ומי סיב שמואל כולי האי והא בר נ"ב הוה דאמר מר (ב)מת בנ"ב שנה זהו מיתתו של שמואל הרמתי א"ל הכי א"ר יוחנן (ג)זקנה קפצה עליו דכתיב [4]נחמתי כי המלכתי את שאול אמר לפניו רבש"ע שקלתני כמשה ואהרן (ד)דכתיב [5]משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו מה משה ואהרן לא בטלו מעשה ידיהם בחייהם אף אני לא יתבטל מעשה ידי בחיי אמר הקב"ה היכי אעביד לימות שאול לא קא שביק שמואל לימות שמואל אדזוטר מרנני אבתריה לא לימות שאול ולא לימות שמואל כבר הגיעה מלכות דוד (ה)ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא אמר הקב"ה אקפיץ עליו זקנה היינו דכתיב [6]ושאול יושב בגבעה תחת האשל ברמה (ו)וכי מה ענין גבעה אצל רמה אלא לומר לך מי גרם לשאול שישב בגבעה שתי שנים ומחצה תפלתו של שמואל הרמתי ומי מידחי גברא מקמי גברא אין דא"ר שמואל בר נחמני א"ר (ז)(יוחנן) מ"ד [7]על כן חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי אלמא מידחי גברא מקמי גברא רב נחמן ור' יצחק הוו יתבי בסעודתא א"ל רב נחמן לר' יצחק לימא מר מילתא א"ל הכי א"ר יוחנן (א)אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה בתר דסעוד א"ל הכי א"ר יוחנן יעקב אבינו לא מת א"ל וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא א"ל מקרא אני דורש שנאמר [8]ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים א"ר יצחק (ח)כל האומר רחב רחב מיד נקרי א"ל רב נחמן אנא אמינא ולא איכפת לי א"ל כי קאמינא ביודעה ובמכירה (ט)(ובמזכיר את שמה) כי הוו מיפטרי מהדדי א"ל ליברכן מר אמר ליה אמשול לך משל למה"ד לאדם שהיה הולך במדבר והיה רעב ועיף וצמא ומצא אילן שפירותיו מתוקין וצילו נאה ואמת המים עוברת תחתיו אכל מפירותיו ושתה ממימיו וישב בצילו וכשביקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך אם אומר לך שיהו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין שיהא צילך נאה הרי צילך נאה שתהא אמת המים עוברת תחתיך הרי אמת המים עוברת תחתיך אלא יהי רצון שכל נטיעות שנוטעין ממך

יהיו

שקולה לשתים. דכותיים וקדריים כדמפרש שהרעו משניהן לא הבינו מהן דכותיים וקדריים (א) אע"פ שיראתם פחותה לא רצו להמיר ועמי המירו באחר ולא עוד אלא בלא יועיל: **והאמר מר.** במועד קטן (דף כח.) זו מיתתו של שמואל הרמתי (ב) ולא (י) כרת היא. במסכת שמחות (פ"ג) מפרש מת בכך שנים זו היא מיתת כרת בכך וכך זו היא מיתת אסכרה: ימיו של שמואל נ"ב שנה דכתיב (כ) עד יגמל הנער וגו' דשיבירי"ר בלע"ז וכ"ד חדשים נקרא תינוק וכתיב (שמואל א א) וישב שם עד עולם עולמו של לוי חמשים שנה שנאמר (במדבר ח) ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה (ל) (בבכורות) ירושלמי ובסדר עולם תמצא כשני דפין תוספת על זה: **קפלה.** הלבין שערו: **נחמתי.** ורצה הקב"ה להורגו מיד: **שקלתני כמשה ואהרן דכתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו וגו'.** שוין הן: **מעשה ידיהן.** יהושע אף הוא היה תלמידו של אהרן כדאמרי' בעירובין (דף נד:) יצא משה ושנה להן אהרן פירקו: **כי זוטר.** בחור: **מרנני כולי עלמא אבתריה.** דאמרי מדמית זוטר שמא ח"ו עבירה היתה בו: **וכי מה ענין גבעת בנימין אצל רמה.** בהר אפרים: **שישב ב' שנים ומחצה.** כדמפרש בסדר עולם שמלך מחצית שנת עשתי עשרה ושנים עשרה ושלשה עשר ושמואל מת בתוך שנת שלש עשרה לסוף שמונה חדשים: **מי מידחי גברא כו'.** לאידחי שמואל מקמי דוד: **במעשיהם לא נאמר.** דמשמע בעבור חטא: **אלא באמרי פי.** מפני דבר שגזרתי כגון האי מעשה דשמואל: **שמא יקדים קנה.** כשיוציא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן ולפיכך לא אומר לך כלום. מאכל ומשתה הולך דרך הושט: (מ) ה"ג **לימא לן מר מידי.** ולא גרסינן חד לחבריה: **לא מת.** אלא חי הוא לעולם: **בכדי.** וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית נ) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): **מקרא אני דורש.** והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת: **מה זרעו בחיים.** כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים החיים הוא מקבץ שהן בשבי שהמתים אינן בשבי: **אף הוא בחיים.** שיביאנו בגולה כדי לגאול את בניו לעיניו כמו שמצינו במצרים וירא ישראל וגו' (נ) ודרשינן ישראל סבא. ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת אבל חי היה: **כל האומר רחב רחב מיד נקרי.** נעשה בעל קרי: **לא איכפת לי.** איני חושש: **ביודעה.** היינו נמי מכירה: **כי הוה מיפטר.** רב נחמן מרב יצחק: **והיה צילו נאה.** שזה צריך לאדם עייף לנוח תחתיו: **ופירותיו מתוקין.** לרעב: **ואמת המים.** לצמא:

יהיו

ומי סיב שמואל והא בר נ"ב שנין הוה וכו'. ועתה(ס) (אפי')חיי שמואל נ"ב שנה שהרי בשנה ראשונה שהיה עלי ממונה לכ"ג נולד שמואל כדכתיב (שמואל א א) ועלי יושב כלומר אותו יום נתיישב ונתמנה ועלי היה נביא ושופט ארבעים שנה כדמפרש בקרא ושמואל היה נביא ושופט י' שנים קודם מלכות שאול כדאיתא בסדר עולם נמצא שהיה שמואל בן מ"ט שנה כשפסק מלהיות שופט [א] וחצי שנה שבשנה ראשונה שהיה עלי נביא נולד ותרתין שנין ופלגא דשאול המלך [ב] הרי נ"ב שנין ולהכי קא פריך ומי סיב ומורי ש"י חשיב הני ארבעים שנה דעלי קודם שנשבה הארון ובאותו יום שנשבה מת כדכתיב ויהי כהזכירו ארון האלהים ויפול אחורנית ותשבר מפרקתו וגו' והארון היה בבית אבינדב בגבעה עשרים שנה כדכתיב (שמואל א ז) וירבו הימים ויהיו עשרים שנה וינהו כל בית ישראל אחרי ה' ומיד כשמלך דוד בירושלים דהיינו לאחר כשמלך בחברון שבע שנים ומחצה הביאו לשם לא וחשוב ארבעים שחיה עלי עם עשרים שנה שהיה הארון בבית אבינדב היינו ששים (ג) נמצא שהיה ששים שנה משנולד שמואל עד שבא הארון בירושלים אע"ג דנולד בשנה הראשונה א"כ נכי לפחות חצי שנה (ע) דהריון אותן שבעה חדשים היה הארון בשדה פלשתים דלא קא חשיב ומלי' להנהו דשעת הריון נמצא שהיה שמונה שנים ממיתת שמואל עד שבא הארון לירושלים שהרי היה ששה חדשים ממיתת שמואל קודם שמשחו דוד למלך בחברון ומלך שם שבע שנים ומחצה ומיד מלך בירושלים והביא הארון ועתה הסר שמונה שנים מן ששים שנים שהיה משנולד שמואל עד הבאת הארון וישאר נ"ב שנים: **יעקב אבינו לא מת.** וכן משמע (ד) דכתיב ויגוע ולא כתיב וימת כדמפרש בסוטה (דף יג.) גבי מעשה דחושים:

ביודעה ומכירה קאמינא. פי' ביודעה שבא עליה ומכירה שראה אותה:

מלקוש

עין משפט נר מצוה

א [טוש"ע א"ח סימן קע סעיף א]:

לעזי רש"י

דישיבירי"ר. לגמול (ילד).

מוסף רש"י

מי גרם לשאול שישב בגבעה. דבחצי שנה ראשונה סרח ונגזרה עליו מיתה אלא שעמדה לו תפלת שמואל (זבחים קיח:). **נקרי.** רואה קרי (מגילה טו.).

רבינו חננאל

ותוב בעא מיניה, כתיב ויהי כי זקן שמואל וגו', מי קש כולי האי, והאמר מר במסכת מועד (במשקין) מת בן חמשים [ושתים] שנה זו היא מיתתו של שמואל הרמתי. אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן, זקנה הקפיץ הקב"ה עליו, שנאמר (ויהי כי זקן שמואל) נחמתי כי המלכתי את שאול למלך, ויחר לשמואל ויזעק אל ה' כל הלילה, אמר לפניו רבונו של עולם שקלתני כמשה ואהרן כו'. עד מי גרם לשאול לישב שתי שנים ומחצה בגבעה, תפלתו של שמואל הרמתי. ומי מידחי גברא מקמי גברא, אין, שנאמר חצבתי בנביאים הרגתים באמרי פי, במעשיהם לא נאמר אלא באמרי פי, אלמא מדחי גברא מיקמי גברא. אין אומרין דבר הלכה בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה, (ותתקל הסעודה). בתר דבריך א' ליה הכי אמר ר' יוחנן, יעקב אבינו לא מת, שנאמר כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים וגו', מקיש יעקב לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

רבינו גרשום

ומאי ניהו ע"ז. דכתיב פן תשחיתון ועשיתם פסל, ואמר כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז. ע"א, מאי נינהו ע"ז, כלומר, כשהוא עובד הני תרי ע"ז דקדריים וכותיים. ומנלן דהאי קרא כי שתים רעות משמע ע"ז, כתיב הכא כו'. **לא בטלו מעשה ידיהן בחייהן.** משכן. **מרנני כל עם אבתריה.** דאמרי לפי שחטא מת בחור. קפצה עליו זקנה, דלא רנני עליה, דסבר זקן הוא. **אלא באמרי פי.** כגון שמואל. **ביודעה ומכירה.**

מסורת הש"ס

א) [נ"ל כבודו], ב) מו"ק כח., ג) [שבת קנב.], ד) [עמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה וכתיב], ה) [ברכות מח: וש"נ], ו) [תוספתא דסוטה פי"א], ז) [נ"ל יונתן], ח) מגילה טו., ט) [ליתא שם], י) [נ"ל מיתת כרת], כ) [שמואל א א], ל) [נ"ל בבכורים פ"ב ה"א ע"ש], מ) [ד"ה ה"ג לפני ד"ה שמא], נ) [שמות יד], ס) [נ"ל אפרש], ע) [עי' בפ"ק דר"ה דף יא. מהרש"א],

תורה אור השלם

1. כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִלוּ הַמָּיִם: ירמיהו ב יג
2. כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת: הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: ירמיהו ב י-יא
3. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׁמוּאֵל וַיָּשֶׂם אֶת בָּנָיו שֹׁפְטִים לְיִשְׂרָאֵל: שמואל א ח א
4. נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי אֶת שָׁאוּל לְמֶלֶךְ כִּי שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת דְּבָרַי לֹא הֵקִים וַיִּחַר לִשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל יְיָ כָּל הַלָּיְלָה: שמואל א טו יא
5. מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ קֹרְאִים אֶל יְיָ וְהוּא יַעֲנֵם: תהלים צט ו
6. וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל כִּי נוֹדַע דָּוִד וַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת הָאֶשֶׁל בָּרָמָה וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ וְכָל עֲבָדָיו נִצָּבִים עָלָיו: שמואל א כב ו
7. עַל כֵּן חָצַבְתִּי בַּנְּבִיאִים הֲרַגְתִּים בְּאִמְרֵי פִי וּמִשְׁפָּטֶיךָ אוֹר יֵצֵא: הושע ו ה
8. וְאַתָּה אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם יְיָ וְאַל תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין מַחֲרִיד: ירמיהו ל י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שקולה כו'. נ"ב מלשון רש"י משמע שהיה גורס כותיים עובדים למים וקדריים עובדין לאש וכ"ה בילקוט ע"ש: (ב) ד"ה והאמר מר כו' של שמואל הרמתי כרת היא במס' שמחות מפרש מת בכך וכך שנים כו' כצ"ל ותיבת ולא נמחק: (ג) תוס' ד"ה ומי כו' היינו ששים ונמצא שהיו ששים שנה: ונמצא שהיו שמונה: (ד) ד"ה יעקב כו' וכן משמע מדכתב ויגוע:

מוסף תוס'

א. דמיד כשמת עלי נתמנה שמואל דאמר מר (קידושין עב:) וזרח השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל נמצא דשררתו של

שמואל התחילה כשהיה בן ל' ותשע. תמורה טו. תוד"ה ושלשים. ב. וגם שמואל היה חי שהרי שמואל לא מת אלא ארבעה חדשים קודם שאול שכן מצינו מפורש בספר שמואל, ושמואל מת וגו' וכתיב ויאמר דוד וגו' אספה יום אחד ביד שאול וברח לו אל אכיש עד שמת שאול וכתיב ויהי מספר הימים אשר ישב דוד בשדה פלשתים ימים וארבעה חדשים. שם.

יהיו כמותך אף אתה במה אברכך אם בתורה הרי (א) תורה אם בעושר הרי עושר אם בבנים הרי בנים אלא יהי רצון [א]שיהו צאצאי מעיך כמותך: ת"ר יורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהן ולהכניס את פירותיהן ולעשות כל צרכיהן (ב) דבר אחר שמרוה את הארץ ומשקה עד תהום שנאמר [1]תלמיה רוה נחת גדודה ברביבים תמוגגנה צמחה תברך דבר אחר יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף או אינו יורה אלא שמשיר את הפירות ומשטיף את הזרעים ומשטיף את האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה ויורה גופיה מנלן דכתיב [2]ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ת"ר [ג]יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו מלקוש אמר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל [3]בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו [ג](כיון שיצא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו [ד]מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא [ה]איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה [א]ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי אמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא [ו]בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא [ח]הלכה כרבן גמליאל כמאן [ז]אזלא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאול שלישית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא [ט]לנדרים דתנן

הנודר

יהיו כמותך. בתורה ולעושר וכבוד: **יורה.** ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש (דברים יא): **יורה.** רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן. למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן בטיח של טיט שלא יטפו גשמים בבית: **ולהכניס פירותיהן.** שהניחו בשדות לייבשן עד עכשיו: **כל צרכיהן.** שאר דברים הצריכים לימות הגשמים: **שיורד בנחת.** והכי משמע יורה כאדם שמורה לתלמידיו בנחת דכתיב (קהלת ט) דברי חכמים בנחת נשמעים. אי נמי לשון חץ יורה ההולך ביושר ואינו נוטה לכאן ולכאן. לשון אחר שמתכוין לארץ ואינו יורד בזעף בספרי[ח]: **תלמיה רוה.** כשאתה מרוה תלמי חרישה של ארץ ישראל: **נחת הוא נגדודיה.** בני אדם היינו פשט המקרא. ולקמיה[ט] דריש שאפי' גייסות פוסקות בו: ה"ג **או אינו אלא ששוטף את הזרעים.** כלומר דעד השתא אמרינן יורה לברכה או אינו אלא יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) ששובר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא[י] והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' ואם לאו ונתתי מטר ארצכם יורה לרעה. מלתא בעלמא הוא ואורחא דברייתא למתני כי האי גוונא: **משיר פירותיהן.** שעודן באילן כגון אתרוגים או רמונים או סופי תאנים. ולא גרסינן שוטף את הגרנות דגרנות (ג) במרחשון ליכא: **מה מלקוש לברכה.** שא"א לדורשו לשבר גרנות ולהשיר פירות שאינם מצויים באותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלא לטובה שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא את התבואה בקשיה: הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הבתים והאילנות שמפילן ומשברן וקשה לתבואה: **שמעלה סקאים.** וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות. גימגום: **שמפיל את הבתים.** ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל. אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשבר את הבתים כלומר אין בו תקלת גרנות והשרת פירות לפי שא"א לו: **סקאי.** מין ארבה כדמתרגם הצלצל (דברים כח) סקאה ומלקוש לשון ארבה כמו והנה לקש אחר גזי המלך (עמוס ז): **את המורה לצדקה.** אלמא יורה לטובה: ה"ג **או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר.** שיש עדין מלילות וקשין: **ת"ל בעתו.** יורה במרחשון ומלקוש בניסן שכך היא העת והזמן ויפה הוא כדלקמן דזמן רביעה ראשונה במרחשון הוא. אית ספרים דכתוב בהו או אינו אלא בכסליו דזמן יורה בכסליו הוא וכרבנן דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו דמלקוש זהו שיורד על המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות: **דבר שמל קשיותן של ישראל.** שכשאינו יורד חוזרין ישראל בתשובה ומתענין ועושין צדקות: **מלילות.** ראשי שיבולות שאדם מולל בידו כדכתיב (דברים כג) וקטפת מלילות בידך: **וקשין.** קנה: **שממלא תבואה בקשיה.** ומשלימה: (ד) **הי רביעה.** איזה זמן רביעה: **בכירה.** ראשונה. ולקמן מפרש למאי הלכתא ניניהו יורה יש בו ג' זמני גשמים: **אפילה.** אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט): **ר' יהודה אומר.** בכירה בז' במרחשון ובינונית בי"ז ואפילה בכ"ג וכולהו הני תלתא יורה קרי להו: **אין היחידים מתענין כו'.** דאמרי' בסמוך שלישית להתענות והואיל וזמן שלישית בראש חדש הוא אין ליחידים להתענות (ה): **יחידים.** חסידים. והכי אמרי' במתני' לקמן (דף י.) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ. וה"נ אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו כחכמים דאמרי יורה בכסליו: **אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי.** ואמימר תני להא דאמר רב חסדא הלכה כרבן גמליאל דאינו שואל עד ז' במרחשון: **ז' ימים בזה אחר זה.** שירדו גשמים (ו) עכשיו א] ופסקו עד יום שביעי וירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהן ראשונה ושניה ושלישית: **כר' יוסי.** דאליבא דר' יוסי הכי הוו בין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה בי"ז ושניה בכ"ג דהיינו ז' ימים עם שנים ימי רביעה ומכ"ג עד ל' ז' ימים בלא יום רביעה אחרונה. דלכולהו תנאי לא הוי הכי דלר"מ דאמר ראשונה בג' ושניה בז' ליכא בין זו לזו אלא ארבעה ימים בין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה בין ראשונה לשניה י' ימים אבל בין שניה לשלישית יש ב] (ט) יותר: נראה לרבי דהכי גרסינן **אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה.** דאמר בכירה בז' במרחשון ואז מתחילין לשאול כדלקמן (דף י.): **ראשונה לשאול.** מכאן ואילך ותן טל ומטר: **שלישית להתענות.** שאם לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני:

הנודר

מלקוש לברכה או אינו אלא שמפיל הבתים ומשבר האילנות וכו'. נ"ע אמאי לא קאמר ומשבר הגרנות ומשיר את הפירות כדלעיל: **גשמים** שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה. כיון דלא פסקו ז' ימים דאין בין י"ז לכ"ג אלא ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אבל לא גרסינן ושלישית שהרי אם יתחיל בכ"ג וירדו ז' ימים רצופים אכתי לא תמלא רביעה שלישית דאיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואנשי נרבונ"א גורסין גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה בהם רביעה שניה ושלישית כיצד הגשמים התחילו באמצע היום וירדו ז' ימים רצופים (ז) א"כ ירדו עד חצי יום של ר"ח מעת לעת:

דאזלי

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"י מהלכות נדרים הל' יא ופ"ו מהלכות מתנות עניים הלכה יא סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכ סעיף יג:

יד ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הלכה טז סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיז סעיף א:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם בתורה הרי יש לך תורה ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד ואם בעושר הרי יש לך עושר אם בבנים הרי יש לך בנים אלא יהי רצון שיהו כל צאצאי מעיך: (ב) שם ועשות כל צרכיהן ד"א יורה שיורד בנחת ואינו יורד בזעף ד"א שמרוה את הארץ כו' תמחה תברך או אינו יורה כו' את הזרעים ומשבר את הגרנות ת"ל יורה ומלקוש מה מלקוש לברכה: (ג) רש"י ד"ה משיר כו' דגרנות במרחשון ליכא וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגו"ם הס"ד ואח"כ מה"ד יורה ומלקוש אם מלקוש לטובה יורה נמי לטובה ולישנא אחרינא אם מלקוש לברכה שא"א כו' התבואה בקשיה ומה"ד הדר אמר וכו' וקשה לתבואה שמעלה סקאים הס"ד ואח"כ מה"ד שמפיל את כו' ומשבר את הבתים ואילנות ואין בו תקלת כו' לכ"ע ותיבת כלומר נמחק: (ד) ד"ה כי רביעה נ"ל איזוהי רביעה: (ה) ד"ה אין היחידים כו' אין ליחידים להתענות אלא משלישית ואילך והכי אמרינן במתני' לקמן וכו' לאמרי יורה בכסליו ואמימר תני להא לאמר כר' כל"ע ותיבות אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי נמחק: (ו) ד"ה ז' ימים כו' שירדו הגשמים עכשיו ולא פסקו עד: (ז) תוס' ד"ה כר' יוסי ז' ימים רצופים אח"כ ירדו עד חצי יום:

רבינו חננאל

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהם ולהכניס פירותיהם. מלקוש שמל קשיותיהם של ישראל. תנא דבר שיורד על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה. ת"ר מורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מורה בחדש כסליו. מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה, ר' מאיר [אומר] בכורה בשלשה, בינונית בשבעה, אפילה בשבעה עשר. ר' יהודה [אומר] בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובראש חדש כסליו. וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו. כמאן אזלא הא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי. פי', כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום, וכשתחשב ז' ימים מעת לעת, אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים, ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעה ראשונה ושנייה (ו)או שנייה ושלישית אלא לר' יוסי בלבד, דאי ר' מאיר ראשונה ושנייה משכחת לה, שנייה ושלישית לא משכחת לה, דהא בין שנייה ושלישית י' ימים. ואי לר' יהודה שנייה ושלישית הוא משכחת לה, ראשונה ושנייה לא משכחת לה. דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשנייה. אבל ר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג, הנה ז' ימים ביניהם, אתה מונה בהן ראשונה ושנייה, ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון, נמצאו עד ראש חדש כסליו ז' ימים, ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסליו, נמצאת מונה להן שנייה ושלישית. והוא שהיה (ר' א') מרחשון חסר, כי (בש') בפיר' בתוספתא הוא ר' יוסי א' בכירה בי"ז בינונית בכ"ג אפילה בל'. **אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי.** ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאול ותן טל ומטר, כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון, דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים. שלישית להתענות, כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אלא רביעה שניה למאי, פירוש כיון דמרביעה ראשונה מתחילין לשאול עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות, שניה למה לי, הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה. והביאו טעם ר' זירא ורב זביד למאי הלכתא (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאול, ג' להתענות, [ו]כן הלכתא. **וא"ר זירא** שניה לנודר, דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה.

מסורת הש"ס

א) [ב"מ קז.], ב) [לעיל ה.], ג) רס"א מ"ז ועי' בילקוט ולעיל גבי או אינו אלא מלקוש באייר ת"ל בעתו שייך למיתני בתר הכי כיון שילא ניסן כו', ד) [עירובין פג. וש"נ], ה) נדרים סג. [ע"ש תוספת' פ"א], ו) לקמן י. [וש"נ], ז) [נדרים סג. ע"ש תוספתא פ"א], ח) [פרשת עקב], ט) דף ח:, י) [דברים יא], כ) ס"א ז' ימים,

* * *

תורה אור השלם

1. תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ: תהלים סה יא
2. וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ וְשִׂמְחוּ בַּייָ אֱלֹהֵיכֶם כִּי נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרֶה לִצְדָקָה וַיּוֹרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בָּרִאשׁוֹן: יואל ב כג
3. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: דברים יא יד

* * *

גליון הש"ס

גמ' לנדרים דתנן. תמוה לי אמאי לא נקט נמי לשכירות בתים דקתני ברישא דמתני' שם המשכיר בית לחבירו עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה:

* * *

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שבעה ימים וכו' שירדו גשמים עכשיו ופסקו נ"ב ולא פסקו: ב] ד"ה כר' יוסי וכו' אבל בין שניה לשלישית יש יותר נ"ל אין יותר:

* * *

מוסף רש"י

ובראש חדש כסליו. הוי רביעה אחרונה (נדרים סג.). כר' יוסי. דמיום י"ז עד יום כ"ג הוו שבעה ימים, דאי ר' מאיר לא הוו אלא ה' ימים (שם). לשאול. להתפלל על הגשמים (שם). להתענות. לגזור תענית אם לא ירדו (שם).

רבינו גרשום

שמורה הבריות. לפי שהוא מטר הראשון. שיורד בנחת. כמו עושה הוראה לבניו בנחת. ששוטף את הגרנות. דמשמע יורה כחץ. שמפיל אילנות. דמשמע (יורה) מחתך מלקושה. סקאין. צלצל. שמל קשיותן. שכשאינו (יורד) מתענין ומפללין. או אינו. יורה אלא בכסליו. בעתו. היינו י"ז במרחשון. בכירה. גרסינן. עד שיגיע ר"ח כסליו. כדאמר דאין מתענין אלא עד השלישית שאינה יורדת. כמאן כר' יוסי. דאמר ראשונה בי"ז ושניה בכ"ג, הרי ראשונה ושניה בז' ימים.

א) אולי צ"ל דכן משמע לשון מלקוש.